

IV

*Dan kao dan. Samo je varka
da budućnosti smo bliži.*

O. Mikulašek

Ja govorim o sadašnjem vremenu. Kako je ranije bilo, to samo Bog zna. Jedino on poznaje moju ulogu u čitavoj toj stvari, moju slabost, moju beznačajnost. Jedino on može da razdvoji belo od crnog, dobro od zla, istinu od varke. Ja ne tvrdim, i nikada nisam tvrdio, da posedujem takvo saznanje. Nikada nisam želeo da budem deo toga. Sve je to bilo njihovo delo. Oni su me izabrali, mada ne bez Božijeg znanja, to je sigurno. Ono što sam ja mogao da im ponudim bilo je, uostalom, Njegov dar. Iz toga proizilazi – ma koliko to bilo neverovatno – da je njihova zamisao imala Njegov blagoslov.

Pa ko sam bio ja da odbijem?

Zima je bila puna blata i snega, prilično ledena. Novembar i decembar odužili su se do marta, a i sada su, u maju, jutra takva da osetite stare ledene šibe preko prstiju. Ledeni cvetovi su odavno otpali sa prozorskih stakala, ali vetar koji ih je obrisao još doleće posle ponoći. Pali cvet smenjuje pali list, proleće je, jesen je, sva godišnja doba zajedno. Podbel je procvetao u novembru, usred zime se ispod novog bedema pojavio crveni mak. Još će potrajati dok se u prirodu vrati stari

poredak. Uz božju pomoć tome ćemo doprineti. Već za nedelju dana procvetaće jorgovan. Biće to dobar znak.

Iz policije su me izbacili prošlog leta, nekoliko meseci pre okrutnog zločina u Crkvi svetog Apolinara, a samo nekoliko dana posle tragičnog događaja na Nuselskom mostu, koji ću sada da ispričam. Tada je život izgubio čovek za čiju bezbednost sam bio odgovoran, iako do danas ne mogu da zamislim kako sam ja mogao da sprečim tu nesreću. Istraga je trajala nedeljama, kriminalistička policija je bila u dilemi da li se radi o ubistvu ili samoubistvu i da li slučaj treba da preuzme gradska policija. Na kraju su stvar rešili tako što su žrtvovali jednog od svojih ljudi. To sam bio ja. Interesovanje javnosti za nerazrešen slučaj nije bilo veliko, a zatim je potpuno izostalo kada je onog sunčanog jutra apolinarsko zvono oglasilo kraj starih vremena. Ili kraj modernih vremena? Možda im je bio kraj još onoga dana kad je klatno Vremena njišući se nad Pragom prvi put oklevalo u svojoj oscilaciji. Onoga dana kada je umrla inženjerka Pendelmanova.

Polovinom juna pozvao me je načelnik kriminalističke policije. Obavljao sam dužnost običnog policajca i nisam spadao u njegovu nadležnost. Bio je to naš prvi susret i nije bio baš najprijatniji. Kada sam ušao u njegovu kancelariju, u centralnoj zgradi policije za reon praškog Novog grada, neko je već bio tamo. Ispred velikog pisaćeg stola od hrastovine, okrenut meni leđima, stajao je visoki muškarac. Salutirao sam i stao uz njegov bok. Nije me ni pogledao nastavljajući da priča sa načelnikom. Poznavao sam ga iz viđenja, bio je to kolega koji je došao u kriminalističku policiju u vreme kad sam završavao akademiju. Rano je počeo da radi u policiji i u četi je služio pet godina. Valjda se zbog toga usuđivao da pred narednim stoji u tako ležernom stavu. Da sam mogao da pretpostavim uolikoj meri ću narednih dana morati da

podnosim njegovu neotesanost, verovatno bih se odmah izvinio i otišao.

Imao sam neprijatan osećaj da sam ih omeo u poverljivom razgovoru. Nisu bili oduševljeni što me vide. Načelnik, koga sam tako izbliza video prvi put, mogao je imati oko pedeset godina. Bio je srednjeg rasta, skoro ćelav, sa masnim, odbojnim licem. Kada me je primetio, podigao je obrve, slegao ramenima i rekao da će biti najbolje ako bez okolišanja pređe na stvar. Na licu drugog muškarca sam primetio blagi osmeh.

„Moje ime vam je sigurno poznato“, počeo je načelnik i izvadio iz džepa sakoa belu, biserno sjajnu, verovatno svilenu maramicu. „Kako ne bi došlo do nesporazuma – ja sam pukovnik Olejarž i ovde sam glavni, što me ne čini tako srećnim kako možda zamišljate. Nadam se da ćete što pre postati moj podređeni.“ Zaćutao je i polako širio maramicu u šaci. Onda je njom obmotao kažiprst, dok je neprijatna tišina bila sve dublja. Muškarac koji je stajao nije prestajao da se krevelji. „Sigurno ste saznali da je četvoro ljudi moralo da nam ode, iako prevara koju su, prema istražnoj komisiji, počinili još nije potpuno dokazana. Ne mogu da se vrate detektivskom poslu dok ne budu čisti pred sudom.“ Olejarž se zagledao u prst sa svilenom maramicom kao da je čekao neki znak. Onda je nastavio: „Dobili smo zadatak koji se obično daje iskusnim policajcima, ali s obzirom da nas je tako malo, zatražio sam od personalne službe da predlože nekoga ko je dorastao zadatku. Kompjuter je odabrao vas, mada ja moram da dodam da neke moje kolege nemaju visoko mišljenje o vama.“ Levom rukom je podigao akta, koja su do tada ležala na stolu, a desnom, sa kažiprstom upakovanim u maramicu, blagonaklono me upozorio. „Ipak sam rekao sebi da ću vam dati šansu. Dovoljna je jedna moja reč i bićete smenjeni. Radićete sa Junekom.“ Pokazao je na muškarca pored mene. „Upoznajte se: natporučnik Junek, upravo pred unapređe-

njem zbog odličnih rezultata i spasavanja života deteta. Dobio je pohvalu od glavnog direktora policije. Takvi nam kadrovi ovde trebaju. Možete da učite od njega.“ Pre nego što je izgovorio poslednju reč, grunula mu je iz desnog uva crna tečnost, gusta kao pekmez. Odskočio sam od iznenađenja, ali držao sam jezik za zubima. Sa kamenim izrazom na licu, Olejarž je zaustavio izliv pripremljenom maramicom i njome pokrio uvo. Malo je sačekao a onda ga je zapužio zavijenim kažiprstom. Nisam shvatao šta se dešava i zbunjeno sam pogledao u Juneke. Gledao je negde iza načelnikove glave, pravio se da se ništa ne dešava i lagano se ljuljao na vrhovima poludubokih cipela. Olejarž je, sa glavom naklonjenom udesno i prstom gurnutim u uvo, klimnuo u mom pravcu:

„Ovaj komandir je naše sveže pojačanje, jedan od malo ljudi u četi koji imaju civilnu visoku školu. Iako, koliko znam...” Podigao je oči prema meni, sumnjičavo i iznenađujuće saosećajno. Osećao sam se užasno. Izvadio je prst iz uva, pregledao ga, zguzvao prljavu maramicu u lopticu i ubacio je u korpu za otpatke. Tada se skoro razjareno razvikao: „Iako niste završili studije! Priča se da vas zovu... Kako ga ono zovu, natporučniče? K.? Kako je to smešno! Stidite se svog imena, komandire? Istina, ne pristaje jednom policajcu. Da li ste pomišljali da ga promenite? Ne primoravam vas. Prilikom kontakta sa civilima ionako se predstavljate brojevima, tako da je svejedno. Imate humanističko obrazovanje i kod nas ste prošli kurs iz psihologije. Klijentica o kojoj ćete brinuti nervno je labilna. Potreban je oprezan pristup. Verovatno mi nećete poverovati – i meni samom je žao – ali nemam nikoga ko odgovara više od vas. Potrebni ste mi, komandire, i nadam se da me nećete razočarati.“

„Imate loše informacije“, rekao sam suzdržavajući sramotu i gnev. „Studirao sam istoriju, i kako ste sigurno saznali, nije se to slavno završilo. Ne osećam da sam za to kvalifiko-

van. Rado ću se ponovo vratiti u običnu službu, patroliranje mi odgovara. Potrebno mi je iskustvo na terenu.“

Ovim odlučnim nastupom, koji je i mene samog iznenadio, ali i poručnika Juneke, koji me je udostojio pogleda iskoša punog nepoverenja, ipak nisam ubedio načelnika. „Hajde, molim vas,“ rekao je „ja ne podnosim lažnu skromnost. Znete li šta bi drugi dali za ovakvu priliku? Ne poznajem niti jednog policajca koji ne bi sa zadovoljstvom zamenio uniformu civilnim mantilom. Ili ne pridajete značaj zadatku koji sam vam poverio? To je prava čast za obojicu.“

Potvrdio sam, nemoćan da dalje pružam otpor.

Zadovoljno nas je pogledao i počeo da diktira naredbe. U pola rečenice lice mu se ukočilo, kao da ga je probolo negde duboko u utrobi, izvadio je iz džepa drugu svilenu maramicu i pritisnuo je na uvo – ovoga puta na levo. Već sam znao šta se sprema i uspeo sam da ne trepnem.

Danas se pitam, da li bi me Olejarž oslobodio zadatka da mi je pozlilo. Da li bih izbegao ono što je bilo zacrtano? Teško.

Sa bivšim komunističkim režimom inženjerku Pendelmanovu spajale su posredne ali čvrste veze. Bila je udovica člana centralnog komiteta, nekada zamenika ministra za rad i socijalna pitanja. Saznao sam da je na samom početku 1990. godine njen suprug, tada već opozvani i osuđeni aparatčik, izvršio samoubistvo na neobičan način: svojom velikom limuzinom uleteo je na zamrznutu površinu Orlickog veštačkog jezera i upao tačno u isпуст gde se nije stvorio led. Auto je propao i nestao bez traga. Sledeće noći bio je novi žestoki mraz i jezero se celo zamrzlo. Kola sa mrtvim telom ostala su u vodi, izvukli su ih tek posle nedelju dana. Ljudi koji su tamo bili pričali su kako je vojna jedinica isekla iz zaleđenog jezera ledenu kocku koja je ličila na veliki stakleni pritiskivač za pa-

pir. Kada je dizalica izvukla kocku, posmatrači su u njoj videli crni automobil, a u njegovom prozoru zastrašujuće lice: usta su se ukočeno smešila i ispuštala vrtlog nepokretnih, velikih praznih mehurova.

Muževljeva smrt nije slomila inženjerku Pendelmanovu. I dalje je odlazila u kancelariju pri gradskom predsedništvu, gde je radila ceo život. Sledeće tri godine se odupirala pritisku kolega koji su se trudili da je izbace. Ranije su je se plašili i sumnjali da će ih potkazati Pendelmanu. Kada je posle promena takva opasnost nestala, prestali su da prikrivaju mržnju i hteli su da izbace babetinu, kako su je zvali. To nije bilo jednostavno, odlično je poznavala zakon. Na kraju je ipak sama otišla – onda kada je stekla natprosečnu penziju. Nije nameravala da se odmara. Pendelman je u mladosti smatran talentovanim levičarskim pesnikom. Posle rata je spadao u radikalne levičare koji su osnivali proleTERSKE izdavačke kuće, i pre nego je stiglo pomračenje kulture četrdeset osme, uspeo je da objavi tri zbirke svojih pesama. Pedesetih godina je bio u zatvoru. Posle Gotvaldove² smrti je rehabilitovan, do visoke politike se uzdigao u vreme normalizacije. U to vreme je prestao da piše, a pre toga su mu književni časopisi objavljivali jednu pesmu za drugim. Udovica Pendelmanova je odlučila da pripremi posthumni izbor iz njegovog dela i pro-našla je izdavača za knjigu.

Prošlog leta je došla da prijavi da je neko prati. Odbili su je, ali ponovo je došla kada joj je neko kamenom razbio prozor. Bila je to nevelika kocka od kaldrme, ostavila ju je u policiji sa molbom da se ispita u laboratoriji. Nisu je shvatali suviše ozbiljno, ali morali su da priznaju da u celom slučaju postoji nešto neobično – ukoliko udovica nije sve izmislila. Stanovala je na četvrtom spratu solitera na Pankracu i slična kaldrma se nikada u blizini nije nalazila. Pogoditi u prozor na takvoj visini zahtevalo je veliku snagu i uvežbanu ruku – ili

veliku sreću. Žrtva je bila ubeđena da se radi o političkoj osveti zbog prošlosti njenog muža i o sređivanju starih računa. Odveli su je kod načelnika kriminalističke policije i on je odlučio da ima pravo na zaštitu života i zdravlja. Obecao je da će joj na mesec dana dodeliti dvoje svojih ljudi. Zatim će videti. Ukoliko se tokom tog perioda pretnje ponove, policija će početi intenzivnije da se bavi ovim slučajem.

U laboratoriji su pokušali da sa kocke kaldrme uzmu otiske prstiju. Ispitivanje je bilo samo formalnost – unapred je bilo jasno da na tesanom kamenu ništa neće pronaći. Pogledao sam priloženu fotografiju. Na njoj nije bilo ničeg posebnog. Tvrdi kamen, najverovatnije običan kremen. Pažnju je zasluživao samo fini zeleni splet žilica.

Junek i ja smo bili na dužnosti naizmenično po nedelju dana. On je stupio na dužnost u subotu dvadesetog jula, a trebalo je da ja završim četiri nedelje kasnije, posle dva smenjivanja. Otišao sam sa njim na pivo kako bismo se bolje upoznali i dogovorili se o planu saradnje u slučaju da se pretnje ponove ili ako na klijentkinju bude izvršen napad. Pričao je uglavnom o sebi i to vrlo otvoreno, toliko da me je zbunio. Nazdravili smo u ime toga da više ne persiramo jedan drugome – trebalo je da ga zovem Pavel. Nisam se usudio da ga zamolim da me zove samo po inicijalu. Rekao sam mu puno svoje ime. Začudo i dalje se ponašao prijateljski, ali kada mi je na rastanku pružao ruku, nije mi promakao njegov skriveni smešak.

Stan je bio pun suvog cveća, žutog, crvenog, a pre svega ljubičastog. Svuda su bile vaze, čaše i plastične teglice pune tog cveća bez mirisa. Suvo cveće je bilo zabodeno i iza ramova od slika i između stranica knjiga u biblioteci. Njegovo prisustvo me je na čudan način smirivalo, dok je Juneka dovodilo do besa.

Pendelmanova je za nas odvojila sobu sa malim prozorom koji je gledao na zapušteno dvorište. Taman i uzak sobičak, zidova obloženih crnim ormanima punim muških odela zastarelog kroja i bizarnih damskih haljina, koje su šivene po promenljivim modnim trendovima poslednjih četrdeset godina. Iz džepova, rupica za dugmad i ispod okovratnika ovih stvari, virilo je suvo cveće. Ličilo mi je na beli luk protiv vampira. Kada sam udovicu pitao odakle joj svo to suvo cveće, rekla je da je vrlo staro. Kada je pre više godina umro Pendelman, neko joj je na kućnu adresu poslao cveće u velikim slamnatim korpama. Setila se da joj je bilo žao što je cveće stiglo sa zakašnjenjem, tek posle pogreba. Zato ga je sačuvala i kao uspomenu na muža njime okitila stan. A i dobro je protiv moljaca. Kada sam saslušao priču o suvom cveću, stresao sam se od nelagode. Već tada mi je palo na pamet da je to cveće bilo namenjeno njoj, a ne Pendelmanu, ali tada još uvek nisam umeo da razlučim slučajnost i povezanost.

Vlasnica garderobe mi je ponudila da uzmem šta mi se sviđa od pokojnikovih stvari. Rekla je da će joj biti drago da ih neko još iskoristi. Nisam razmišljao o njenom predlogu, ali kada sam desetog avgusta zazvonio na vrata i oglasio se dogovorenim lozinkom, kako bih drugu – i na sreću, poslednju – nedelju igrao neželjenu ulogu ličnog čuvara, otvorila mi je vrata sa nekakvim presavijenim komadom odeće prebačenim preko ruke. U predsoblju je bio Pavel Juneć, nečemu se smejao i upravo je zakopčavao svoj kožni sako. Nosio ga je preko bele majice i u njemu izgledao pre kao uspešni muškarac nego kao policajac. Kako sam ja mogao da se poredim sa njim? Inženjerka se pravila uvređena i umesto pozdrava mi je uručila paket koji je držala, uz objašnjenje da kad već Pavel (bili su na ti) to neće, moram barem ja da uzmem. Ispostavilo se da je to kišni mantil svetle boje. Onaj sposobniji i iskusniji od nas dvojice njenih bodigardova verovatno joj je obja-

šnjavao kako treba da bude obučen pravi detektiv, a ona nije shvatila da se šali.

Dobro su se slagali. Umeo je sa njom da priča o svačemu, svako veče je sa njom igrao čoveče ne ljuti se i gledali su zajedno televiziju. Razumeli su se, imali su isto političko ubeđenje. Junekovi roditelji su pripadali istoj privilegovanoj grupi kao Pendelmanovi. Kada se društvo okrenulo naopačke, porodičnom ugledu i poštovanju Junekovih došao je kraj. Mladom čoveku to je ostavilo ružne traume, policijsku uniformu mu je obukao bes. Bio je rešen da se osveti, ali još nije znao kako.

Svaki dan sam inženjerku Pendelmanovu pratio u kupovinu kao dresirani pas. Uveče je uvek insistirala da mi nešto skuva. Njena hrana je bila ukusna ali njom je kupovala moju privatnost. Posle večere je pokušavala da vodi konverzaciju, ali meni to nije išlo od ruke. Radije sam ćutao. Od početka je u meni osetila ideološkog neprijatelja. Kad god je to bilo moguće, povlačio sam se u svoju sobu i čitao istorijske knjige koje sam nosio sa sobom. Vređalo ju je to, jadikovala je nad stanjem u društvu čiji čuvari umesto da se obučavaju u pucaanju, uče o srednjem veku. Nekoliko puta je rekla da takvog čudnog detektiva još nije videla i izjavila je da je srećna što to nije doživeo njen suprug. U njegovo vreme su u policiji bile drugačije delije. To me je nasmejalo i rekao sam joj da je u pravu. Posle nekoliko dana nije sa mnom pričala. To mi je odgovaralo.

Pred kraj mog službenog angažmana bila je ljubaznija. Poslednjeg petka uveče sam sa njom gledao televiziju. Pila je mađarsko vino i nagovorila me da popijem barem jednu čašu. Prijalo mi je, dopustio sam da mi sipa više puta. Nisam sklon alkoholu, oduvek je bilo tako. Malo pre jedanaest sati uhvatio sam sebe kako joj pričam o svojim omiljenim mestima na severu Češke i kako joj objašnjavam šta je to kastelologija³. Sve

o čemu sam pričao, nju je oduševljavalo. Njeno interesovanje je bilo lažno, veselost pijanstva je glumila. Shvatao sam to, ali opijena lakomislenost je odmahнула rukom. Ne sećam se kada sam otišao na spavanje.

Probudilo me je zvono na vratima, oštro kao srča vinske boce. Svoj strašni propust sam odmah shvatio, već u trenutku kada sam se sa bolom u glavi podigao sa kanabea u ustupljenoj sobi. Osetio sam da sam u stanu sam, što se i potvrdilo kada sam obišao spavaću sobu i kuhinju. Posegao sam za frotolom pištolja i u mraku se prikrao vratima. Naglo sam stisnuo kvaku, ali bilo je zaključano. To me je iznenadilo. Zvrjanje zvona brzo je utihnulo i ja sam malo odahnuo. U sledećem trenutku čulo se udaranje po vratima, neko je uzviknuo reč policija. Odazvao sam se i objasnio situaciju.

Posle petnaest minuta tokom kojih sam naizmenično pio vodu iz slavine i povraćao u toaletu, neko je spolja polomio bravu. Bio je to poručnik Junek. Pozvao me je da krenem sa njim. U tom trenutku sam sebi izgledao kao sitni kriminalac. U šali sam pružio ruke da mi stavi lisice. Nije se ni nasmejao. Na sreću, put nije dugo trajao.

Okretala se u vazduhu malo iza prvog stuba, visila je na kanapu za veš zategnutom oko vrata, kao sasušeni luk zaboravljen u špajzu. Polako se razdanjivalo. Pri pogledu na nuselsko ulično osvetljenje daleko ispod nas, činilo se da je još duboka noć. Most se ujednačenim ritmom ljuljao sa prolaskom svakog voza od koga bi nam zatutnjalo pod nogama, a iza naših leđa fijukali su automobili u intervalima koji su se sve više skraćivali kako se razdanjivalo. Poneki radoznali vozač je usporavao, a saobraćajac ih je rasterivao palicom kao dosadne muve. Službena vozila su se parkirala ispred mosta da ne bi blokirala sobraćaj. Pored trotoara na mestu nesreće stajala su samo kola hitne pomoći. Svetiljka na vrhu kabine nesigurno

no je treptala a sirena je ćutala, postiđena, svesna svoje izlišnosti.

Trebalo bi da budem srećan što se slučaj neće isleđivati – tako su mi rekli, i još su mi savetovali da odmah predam molbu za razrešenje, biće sigurno usvojena. Imam ogromnu sreću, alkohol neće biti pomenut u protokolu, takvu sramotu policija ne može da dozvoli. Moju ostavku potpisao je lično Olejarž i poručio mi da mu u sopstvenom interesu ne izlazim na oči. Posredstvom svog nadređenog zamolio sam ga za razgovor, ali nije odgovorio. Ceo slučaj mi je od početka bio sumnjiv i dobro sam znao da za potpisivanje nepotpunog protokola mogu biti sudski gonjen, ali nisam želeo da izigravam junaka. Loše bi se završilo. Zvanična verzija je ukratko glasila ovako: samoubistvo koje prismotra nije mogla da spreči. Policajca, koji joj je bio dodeljen kao zaštita od atentata, ćuvano lice je zaključalo u svom stanu dok je spavao. Dokaz su ključevi pronađeni u tašni koja je ostala da leži na trotoaru iznad mesta nesreće.

Kako je stara žena preskoćila dva metra visoku žićanu ogradu i zbog ćega se obesila o kanap za sušenje veša, kada je bilo dovoljno da se baci u ponor – to niko nije rasvetlio. Nikoga to nije previše zanimalo. Toga dana ispod Nuselskog mosta desila se druga nesreća. Neka mlada žena stajala je pored ograde nekoliko sati kako bi televizijski reporteri na miru mogli da pripreme kamere, tek onda je skoćila. Uveće su to pustili u vestima, direktan prenos smrti, što je postalo hit u mrtvoj medijskoj sezoni. Samoubistvu inženjerke Pendelmanove nedostajao je medijski glamur. Da se radilo o ubistvu, situacija bi bila drugaćija, ali policija je odbila takvo objašnjenje.